

Зміст

<i>Передмова. Не музи, а м'язи, серйозно? Докази?</i>	9
<i>Інструкція до «тренажерів»</i>	17
 Розділ I. Себелогія	
<i>Вивчаємо себе</i>	25
1. Ескіз про крапку. <i>Викрапковуємо думку</i>	27
2. Тестуємо себе. <i>Що ти за автор/ка?</i>	31
3. <i>Ословлюємось. Якби я був / була сторінкою тексту*</i>	36
4. <i>Поліавтобіографія. «Я» як колаж</i>	41
 Розділ II. Словопис	
<i>Вивчаємо матеріал</i>	49
5. <i>Візуальні дієслова. Жінка НЕ йде!</i>	51
6. <i>Вигадуємо неологізми. Звіринар у їсторані</i>	58
7. <i>Рівень «Ас». Три найдивніші слова*</i>	62
8. <i>Кольоропис. 27 відтінків чорного</i>	66
9. <i>Словопис. Малюємо словами</i>	72
10. <i>Вербальний натюрморт. Експерименти зі стилями*</i>	76
 Розділ III. Фразеологія	
<i>Безлімітний павербанк</i>	83
11. <i>Хто така кирпата свашка? Лікуємо фольклорну амнезію</i> ..	85

12. Змія без хвоста. Шукаємо погублені кінцівки	89
13. Клин клином вибивають. Двобої фразеологізмів	93
14. Із пісні слів не викинеш. Повертаємо зуби на місце*	97
15. Авторські афоризми. Творимо і витворяємо*	102

Розділ IV. Художні засоби

Мускулатура: тропи і фігури	109
16. Її величність метафора. Приручаємо парасолю	112
17. Метафора-загадка. Хто ж, у біса, цей «Л»?	118
18. Рефрен. Рефрен. Рефрен. Головне — не переборщити	122
19. Автор пізнається в порівнянні. Троп без терміну придатності	128
20. Ці страшні ампліфікації. Очі бояться, а руки роблять	133
21. Парцеляція. Відрізаємо, але обережно	137
22. Гумор не завадить. З чим ваші ролліні?*	141

Розділ V. Техніки занурення

Правдивіше за реальність	149
23. Кінематографізм. Конвертація картинки в текст і навпаки	152
24. Прийом хамелеона. Перемикання точок зору*	158
25. Сенсигельність. Метелики в животі і гусяча шкіра	165
26. Ольфакторій. Встромляємо носа в текст	170
27. Натуралізм. Чутливим не читати	175
28. Герой через деталь. Оце так «прикид»!	180
29. Занурення в процес. Прихопіть рейсфедер кронциркуль	185

Розділ VI. Голоси і звуки

<i>Тренуємо авторське вухо</i>	195
30. Звукопис. <i>Як співає чайник?</i>	197
31. Акустична мапа місця. <i>Відгадай локацію</i>	202
32. Ритмомелодика тексту. <i>В темпі вальсу</i>	208
33. Акустичний портрет героя. <i>Заговори, щоб я тебе побачив</i>	213
34. Конструюємо діалоги. <i>Хто про що?</i>	219
35. Вчимося в Одиссея. <i>Замри і слухай*</i>	226

Розділ VII. Креатив

<i>Мислимо нестандартно</i>	233
36. Карикатурний типаж. <i>Дідька лисого!</i>	235
37. Несподіваний ракурс. <i>Стіни ще й як говорять!</i>	240
38. Переписуємо «Колобка». <i>А так можна?</i>	246
39. Фотографії розповідають. <i>Вербальні реактиви</i>	250
40. Гра в класика. <i>99 +1*</i>	256

Розділ VIII. Структура

<i>Архітектура історій</i>	265
41. Риба пливе з голови. <i>Як краще розпочати текст?</i>	267
42. Тіло тексту. <i>Викладаємо Lego</i>	273
43. Кінці в воду. <i>Помирати чи ні?</i>	279

Розділ IX. Вправляємось у різних жанрах

<i>Кросфїт, або Скручуємо меблі</i>	289
44. Смачний текст. <i>Про те, що в казані і довкола</i>	291
45. Авторська молитва. <i>Чи молиться комп'ютерна миша?</i> ...	298

46. Епістолярій. Лист до немовляти	302
47. Каталог. Чи існує каталог страху?	307
48. Художній есей. Подорож довкола своєї кімнати	314
49. Портретний нарис. Сфотографуй словами	319
50. Художній репортаж. Дізнайся ім'я собаки!*	324

Додаток. Діагностика тексту

Б) Навіщо діагностувати власні тексти? Парасолька, мікроскоп і скальпель	333
О) Процесуальність письма. Метафора «авта і автора»	338
Н) Принцип циркуля. Кошик з яйцями і Коза-дереза	343
У) Ландшафт і дихання тексту	345
С) Автори не живуть у шухлядах	347
<i>Післяслово.</i> Муз ніхто не скасовував, спокійно	350
Подяки і перепросини	354
Примітки	356

Передмова

Не музи, а м'язи, серйозно? Докази?

Мої студенти знають, що на слово «натхнення» в мене алергія. Не те щоб я «чхала» на натхнення (проте клянуся, мені в носі вмент починає свербіти), але відмазки на ненаписані тексти в душі «не було натхнення» в мене не проходять. Тут я люблю цитувати студентам Флобера, який вважав натхнення відмовкою для пройдисвітів та отрутою творчої думки. Тож нехай краще буде чесне «не мав часу, можливості, світла, сил, бажання, кави і цигарок». Але тільки не звалюйте все на натхнення, я вас прошу. Воно не заслуговує на роль цапа-відбувайла, навіть якщо ви віддаєте йому шану в найкращих традиціях апологетів натхнення на зразок давніх греків чи письменників епохи романтизму.

У чудесній книжці про творчописання «Алхімія слова»¹ (яку я неодноразово згадуватиму у вправнику) польський письменник Ян Парандовський ще 1951 року констатував той факт, що натхнення вийшло з моди: «У наш час, ненароком потрапивши під перо, це слово набуває відтінку іронії або просто виявляється механічним повторенням затертого вислову, шаблонною старою метафорою». Автор наводить чимало різних аргументів і на користь натхнення, і на його спростування, проте віддає данину моді:

«Сьогодні ми продовжуємо відносно молоду традицію, яка старовинне натхнення замінила іншими божествами: працею, наполегливістю, волею. Без сильної волі не буває великого творця» (Ян Парандовський «Алхімія слова»).

Як ви могли зрозуміти, я — у таборі Флобера та Парандовського (хоча з останнім не все так однозначно, вчитайтеся бодай у назву його книжки). Цікаво, що в цьому таборі таких нас чимало. І для передмови я понавизбирувала меткі цитати різних письменників та письменниць на користь м'язів, а не муз (хоча музи тут теж уряди-годи проскакують). Тож нехай вони (цитати) слугуватимуть нам за доказову базу. Та для балансу думок я також даю голоси на захист натхнення у післяслові, тому не приймайте поквапних рішень. Зрештою, стояти однією ногою тут, а іншою — там ніхто не забороняє. (Якщо у вас непогана розтяжка, ясна річ.)

«Письменник має скласти для себе чіткий графік і дотримуватися його. Письменство — це професія, а не мистецтво, людина, яка ухиляється від роботи через брак натхнення, просто дурить себе. А ще живе в злиднях (...) Письменницька майстерність не дається від природи, хоча більшість людей вважає, що так і є» (Вільям Зінссер «Як писати добре»).

Отже, моя позиція така: творчописання — це праця. Праця, яка вимагає знань, досвіду, систематичності, планування, покращення навичок, відточування інструментів, постійного «підвищення кваліфікації» та «переатестації», а ще — захисту своїх чемпіонських поясів (якщо такі у вас, звісно, є). Мені подобається вигаданий термін «письмонавтика» Тані Стус, у якому поєднано «письмо» та ось це вкрай важливе грецьке «nautika» — навігація, планування². Музу треба тримати у формі, писав Рей Бредбері, маючи на увазі постійну працю та шліфування стилю. А ця творчописна робота потребує безперестанного тренування м'язів і конкретного робочого (тренувального) графіка.

«Усе натхнення полягає в тому, щоби щодня в один і той самий час сідати за роботу» (Гюстав Флобер).

Викладаючи креативне письмо в університетах ось уже більше як дев'ятнадцять років, я ставлюся до творчопису (на повному

серйозі) як до спорту. На великій кількості студентських робіт я мала змогу відстежити різючі зміни: як нарощувались творчописні м'язи авторів, як покращувались їхні результати, як урізноманітнювались та увиразнювались тексти і студентські голоси. Зрештою, яку насолоду і драйв, а не м'юку й розпач, починав приносити авторам процес письма.

«Для вдосконалення словесної майстерності існує сила-силенна творчих вправ. Як спортсмени прокачують свої м'язи, так і ми тренуємо наші навички письма, прокачуємо наш м'яз творчості. До виконання таких вправ варто підходити з легкістю та ентузіазмом, виконувати їх із задоволенням. Вони допомагають позбутися сталевих рамок і заглушити голос критика, який засів у голові, допомагають добрати смаку письма, зануритися в процес і відшукати багато ідей та сюжетів» (Слава Світова, з «Анатомії письменниці»).

Звісно, комусь творчописання вдається легше, комусь — важче. У всіх нас — різні фізичні (читай творчописні) дані та підготовка. Однак якщо ви тримаєте цього вправника в руках — у вас, припускаю, та сама мотивація, що й у моїх студентів, які обирають курси із креативного письма: апгрейд.

«Навіть найяскравіший талант помирає без навичок. Тож вам варто постійно практикувати свою майстерність. Ви можете робити це за допомогою створення письмових історій, читання чи проживання життя так, аби про нього було цікаво писати. Ви маєте постійно вчитися, рости та вдосконалюватись» (Чак Вендіг «250 фішок, що їх має знати письменник»).

Ідея такого вправника в мене виникла давно. І ось уже років десять після кожного курсу із творчопису, есеїстики чи художнього репортажу я ретельно визбирую та архівую студентські тексти, прошу в студентів дозволу на використання робіт та обіцяю, що от-от врешті засяду за книжку (а все ніяк). І моя тут мотивація — показати, що принцип «не музи, а м'язи» працює. Ще й як!